

Центр дослідження історії Полтавщини
Полтавської обласної ради

ПОЛТАВІКА

ПОЛТАВСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ



ТОМ

9

ОБРАЗОТВОРЧЕ і ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО

Книга 1: А–Л

Головний редактор
О. А. БІЛОУСЬКО

Полтава
ТОВ «АСМІ»
2015

УДК 94(477.53)(031)
ББК 63.3(47КР -4ПОЛ)Я2
П52

Автор ідеї, керівник проекту, головний редактор «Полтавіки. Полтавської Енциклопедії»
О. А. Білоусько.

Упорядники 9 тому:
О. А. Білоусько, Ю. О. Самойленко, В. М. Ханко.

Редакційна колегія 9 тому:
О. А. Білоусько (головний редактор), О. М. Курчакова, О. М. Петренко, О. М. Пошивайло, Т. П. Пустовіт (заступник головного редактора), Ю. О. Самойленко, В. М. Ханко.

*Видано за кошти обласного бюджету
згідно із Планом випуску соціально значущих видань.*

Полтавіка. Полтавська Енциклопедія [Текст] = Poltavika.
П52 Poltava Encyclopaedia: у 12-ти т. / голов. ред. О. А. Білоусько; Центр дослід. іст. Полтавщ. Полт. обл. ради. — Полтава: ТОВ «АСМІ», 2015. — 755+ ССХVІ с., іл., схеми.

Т. 9: Образотворче та декоративне мистецтво = Fine Art and Decorative Art, кн. 1: А—Л = A—L / упоряд. тому: О. А. Білоусько, Ю. О. Самойленко, В. М. Ханко; редкол. тому: О. А. Білоусько (голов. ред.) та ін. — 2015. — 755+ ССХVІ с., іл., схеми.

ISBN 978-966-182-375-3 (повне зібрання)

ISBN 978-966-182-376-0 (том 9)

ISBN 978-966-182-377-7 (книга 1)

Дев'ятий том 12-томного видання «ПОЛТАВІКИ. Полтавської Енциклопедії» висвітлює найважливіші моменти мистецького процесу на Полтавщині від найдавніших часів до початку ХХІ століття, дає змогу побачити полтавську складову як невід'ємну частину художньої культури людства. Видання містить значний текстовий та ілюстративний матеріал. Адресоване всім, хто цікавиться історією мистецтва.

УДК 94(477.53)(031)
ББК 63.3(47КР -4ПОЛ)Я2

ISBN 978-966-182-375-3 (повне зібрання)
ISBN 978-966-182-376-0 (том 9)
ISBN 978-966-182-377-7 (книга 1)

© Центр дослідження історії Полтавщини
Полтавської обласної ради, 2015.
© О. А. Білоусько, Ю. О. Самойленко,
В. М. Ханко, упорядкування, 2015.
© ТОВ «АСМІ», оформлення, 2015.



ності (І. Мужикова), розвиток художньої педагогічної освіти в Україні (Т. Руденко), питання професійної освіти майбутніх учителів та викладачів мистецьких дисциплін в умовах полікультурного суспільства (Т. Сасенко). Традиційними стали науково-практичні конференції та семінари, результати роботи яких опубліковано у збірниках наукових праць, як-от: Проблеми ревалоризації феномена української народної іграшки в сучасних культурно-освітніх умовах: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 квітня 2003 року, м. Полтава (Полтава: ПДПУ, 2004, 178 с.); Постметодика (2004, № 2); Імідж сучасного педагога (2006, № 5–6 (64–65)); Мистецтво в реаліях сучасної освіти: Зб. наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції, 22-23 квітня 2010 р., м. Полтава (Полтава, 2010, 367 с.).

У мистецькому доробку викладачів кафедри твори різних видів і жанрів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва: живопис, графіка, килимарство, кераміка, декоративний розпис, малярство на склі, льялькарство. Кращі з них неодноразово експонувалися на престижних міжнародних, усеукраїнських та регіональних виставках, стали окрасою залів у державних і культурних установах, зберігаються в музейних та приватних колекціях.

Наукові і творчі набутки викладачів відображені в інноваційних дисциплінах: «Педагогічне кольорознавство», «Колористична культура», «Методика організації образотворчої діяльності в позашкільних закладах», «Теорія й методика спеціальної образотворчої освіти», «Методика викладання образотворчих дисциплін у вищій школі», «Народне мистецтво країн світу», «Декораційне мистецтво», «Костюм та сценічне оформлення», «Льялькарство», «Писанкарство», «Розпис», «Килимарство», «Психологія мистецтва».

Ефективним засобом залучення студентів до різних форм наукової і креативної діяльності є щорічні студентські науково-практичні конференції та опублікування їхніх матеріалів в окремих виданнях, ретроспективні і тематичні

виставки творчих робіт студентів у Художньому салоні Полтавського осередку НСХУ та Полтавському художньому музеї (Галереї мистецтв) ім. М. Ярошенка, Полтавській обласній бібліотеці ім. І. П. Котляревського, Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка, участь у роботі Містечка майстрів у м. Полтава; проведення майстер-класів для учителів та учнів міста й області; обов'язкові щомісячні виставки-перегляди навчальних і самостійних робіт студентів на факультеті, звітні виставки з пленерної практики тощо.

Серед випускників кафедри талановиті художники, майстри народної творчості, педагоги, учителі образотворчого мистецтва, керівники гуртків та художніх студій.

Див. також АУДИТОРІЯ «ВЕРНІСАЖ». КАБІНЕТ-МУЗЕЙ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Лит.: Кафедра хореографії та образотворчого мистецтва. Секція образотворчого мистецтва // Ювілей психолого-педагогічного факультету (сторінки 25-літньої історії) / Ред. кол.: Н. Д. Карапузова, Н. М. Савельєва, А. О. Хомія та ін. — П.: ПДПУ ім. В. Г. Короленка, 2002. — С. 20-23.

М. І. Степаненко

КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка.

Поява в 1991 на карті світу незалежної Української держави та подальші соціально-економічні зрушення в Східній Європі підштовхнули патріотичних представників українських регіональних мистецьких осередків до всебічного активного розвитку місцевих мистецьких шкіл. Як реакція на зазначені тенденції, у верес. 1994 за розпорядженням декана архітектурного факультету Полтавського технічного університету В. М. Губаря на кафедрі дизайну архітектурного середовища і образотворчих дисциплін було створено комісію з відкриття художньої спеціальності у складі: голова комісії в. о. доц. О. К. Тарасенко, члени: в. о. доц. В. В. Безуглов та асист. О. О. Перець. За дорученням декана О. О. Перець розробив кон-

цепцію регіональної художньої школи вищого рівня, що функціонує в умовах незалежної України. Ця школа формує митця, здатного розвивати таку філософію художнього творення, що зберігає та збагачує національну культурну традицію в умовах глобалізаційних перетворень. Митець мусить володіти творчим методом, у якому інтегруються способи формотворення, що притаманні окремо архітектурі, скульптурі, графіці, малярству на основі всеохоплюючого принципу декоративності — органічного зв'язку кожного елементу композиції з довкіллям. Це майстер декоративно-вжиткового мистецтва, котрий також оперує засобами дизайну. Регіональна художня школа повинна увібрати досягнення місцевих ремісничих осередків, у яких збереглися вікові традиції українського декоративно-вжиткового мистецтва, розвиваючи принципи художньої організації середовища українських регіонів у контексті сучасної європейської культури. Дослідження потреби у фахівцях декоративно-вжиткового мистецтва на Полтавщині й навколишніх регіонах вказувало на доцільність підготовки майстрів вищої кваліфікації з художньої кераміки.

Комісія, на основі вивчення досвіду підготовки фахівців у художніх вузах України, підготувала обґрунтування, кваліфікаційну характеристику, створила науково-методичне забезпечення спеціальності, розробила і 17.02.1995 затвердила робочий навчальний план у Міністерстві культури та Міністерстві освіти. Було погоджено питання про доцільність відкриття спеціальності 7.020 506 «Декоративно-ужиткове мистецтво» з 25 організаціями, установами і підприємствами України, від яких отримані позитивні відгуки та попередні заявки на 49 спеціалістів. Після погодження з трьома провідними художніми закладами: Києва, Харкова та Львова, Ректорат і Вчена Рада університету затвердила постанову про відкриття мистецького напрямку освіти в університеті. У трав. 1995 університет отримав ліцензію на набір студентів кількості 25 чол. за фахом «декоративно-ужиткове мистецтво». Як результат, у 1995 в університеті вперше було здійснено набір на спеціальність 7.020 506 «Декоративно-ужиткове

мистецтво» за спеціалізацією «Художня кераміка». Для забезпечення навчального процесу на художній спеціальності у 1995–1996 були залучені викладачі кафедри дизайну архітектурного середовища і образотворчого мистецтва. Мистецькі дисципліни викладали: доц. О. К. Тарасенко, доц. В. В. Безуглов, ст. викл. М. М. Білоус, асист. О. О. Перець, перспективу — асист. Л. С. Шевченко, інформатику та комп'ютерну графіку — доц. В. Г. Топорков і асист. В. В. Шулик. Для читання курсу лекцій з історії мистецтв був запрошений відомий мистецтвознавець, засл. працівник культури України В. М. Ханко, викладати конструювання і роботу в матеріалі запрошено художника-дизайнера і кераміста С. О. Журавльова, скульптуру — В. П. Голуба.

У наступні роки, на основі розробленої деканатом архітектурного факультету концепції архітектурно-художньої освіти з тісною інтеграцією всіх навчальних закладів області, було створено навчально-виробничий комплекс на базі університету за напрямком «Образотворче мистецтво», до якого увійшли: Полтавський Державний технічний університет ім. Ю. Кондратюка; Миргородський керамічний технікум ім. М. В. Гоголя; Полтавський національний ліцей № 1 ім. І. П. Котляревського; Полтавська дитяча художня школа; Полтавський міжшкільний навчально-виробничий комбінат; Полтавська школа мистецтв; СПТУ № 2 8 (сміт Решетилівка); завод «Художній керамік» (сміт Опішне); комітет по інвестиціях, будівництві і архітектурі Полтавського облвиконкому; Головне управління архітектури і містобудування м. Полтава; Полтавський державний проектний інститут «Міськбудпроект»; Лубенська дитяча художня школа; Полтавська школа-гімназія № 31; колегіум мистецтв (сміт Опішне Полтавської обл.).

Наказом про структурні зміни в університеті за № 86 від 16.07.1998 секція декоративно-ужиткового мистецтва реорганізована в окрему кафедру образотворчого мистецтва, яка першою додалася до переліку вже існуючих вищих мистецьких шкіл України. В. о. зав. кафедрою призначено доц. О. К. Тарасенка. Своє народження кафедра відзначила разом із то-





Колектив кафедри образотворчого мистецтва ПНТУ ім. Ю. Кондратюка. 2009.

вариством «Просвіта» проведено в верес.-жовт. 1998 всеукраїнського Полтавського мистецького пленеру, присвяченого 130-річчю організації товариства «Просвіта» у м. Полтава та 825-річчю міста. Результатом цієї творчої акції стала виставка творів її учасників у Полтавському краєзнавчому музеї, на якій зі словами привітання і подяки виступили керівники області, міста та ректор університету О. Г. Онищенко. По мірі зростання числа студентів, до викладацької роботи були залучені: нар. художник України, лауреат премії ім. К. Білокур І. М. Віцько, засл. художники України О. М. Левадний, В. І. Білоус, П. І. Волик, засл. працівник культури України М. Ф. Грибан. До числа викладачів кафедри в різні часи увійшли: д-р мед. наук В. М. Соколов, канд. тех. наук Н. С. Чопенко, митці Д. А. Коршунов, Ю. Б. Бернацький, І. А. Гуржій, Н. А. Корф-Іванюк, М. В. Панченко, М. Ф. Болюх, С. С. Григорьев, Н. Г. Міікеладзе, М. С. Герасименко.

Згідно рішення ДАК від 22.06.2004. та наказу Міністерства освіти і науки України від 01.07.2004 № 558 Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка визнано акредитованим за статусом вищого закладу освіти IV рівня. Перехід на двоступеневу підготовку фахівців «бакалавр—магістр» здійснено з 2006 набору відповідно до вимог Болонської угоди. У 2007 кафедра образотворчого мистецтва отримала ліцензію на підготовку фахівців за напрямками: «Декоративно-прикладне мистецтво» (спеціалізація «Художня кераміка») та «Образотворче мистецтво» (спеціалізація «Станковий живопис»). Дисципліни фундаментального та

фахового циклів викладаються згідно розроблених викладачами авторських робочих програм. На кафедрі викладаються 15 лекційних курсів, серед яких більшість спеціальних курсів з фахових дисциплін, а саме: «Основи композиції», «Композиція», «Технологія матеріалів», «Конструювання», «Історія зарубіжного мистецтва», «Історія українського мистецтва», «Історія спеціальності», «Тенденції розвитку сучасного мистецтва», «Станкова композиція», «Пластична анатомія», «Основи наукових досліджень», «Основи синтезу мистецтв» та ін. Крім цього викладачі повністю забезпечують проведення практичних занять з дисциплін «Композиція», «Робота в матеріалі», «Скульптура», «Рисунок», «Живопис», «Анатомічний рисунок», «Кольорознавство», «Шрифти». Ведеться керівництво 3 навчальними практиками та 3 видами виробничих практик.

На кафедрі працюють науково-методичні та практичні семінари, щорічні наукові конференції, присвячені вивченню життя та доробку видатних художників, фахівців в галузі художньої кераміки, впровадженню кращих надбань світового мистецтва. Основним напрямом науково-дослідницької діяльності кафедри є: «Методологічні основи дослідження і застосування системного підходу до художньої організації предметно-просторового середовища» (кер. — проф., д-р архітектури В. В. Шулик). У складі цього напрямку виконуються наступні теми: 1) проблеми колористичного наповнення середовища (кер. — доц. О. К. Тарасенко); 2) проблема шрифту в засобах візуальних комунікацій (кер. — доц. В. В. Безуглов);

3) проблеми вивчення мистецького життя в Україні 20—21 ст. (кер. — доц. В. М. Ханко); 4) історія і традиції народного гончарства Полтавщини (кер. — доц. В. М. Ханко); 5) проблеми синтезу в сучасному українському мистецтві (кер. — ст. викл. О. О. Перець); 6) роль традицій у розвитку сучасного мистецтва гобелену (кер. — проф. О. М. Левадний).

Викладачі кафедри є постійними учасниками обласних, загальнодержавних і міжнародних виставок, конкурсів та наукових конференцій.

Викладачі кафедри О. О. Перець, С. О. Журавльов та студенти стали дипломантами Всеукраїнських симпозіумів-практикумів монументальної та садово-паркової кераміки «Поезія гончарства на майданах і парках України», що проходили на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в смт. Опішні, в період з 1997 по 2001. У 2005, 2008, 2010 студенти в якості практикантів були учасниками Всеукраїнського симпозіуму художньої кераміки «Україна Соборна» у м. Слов'янськ Донецької обл., де їх роботи були відмічені організаційним комітетом. У 2003, 2004, 2008, 2009, 2012 студенти кафедри були учасниками Міжнародного огляду конкурсу «Дизайн-освіта» в Харківській державній академії дизайну і мистецтв та стали переможцями у номінаціях: «Впровадження новітніх технологій», «Збереження національних традицій», «Промисловий дизайн», отримали заохочувальний диплом у номінації «Мультимедійний дизайн», посіли II місце у студентській олімпіаді з дизайну V Міжнародного форуму «Дизайн—освіта 2009», отримали диплом учасника Міжнародної олімпіади з дизайну «Дизайн—форум 2012». У 2012—2013 стали переможцями, посіли призові місця, стали лауреатами премій VI, VII Міжнародних молодіжних гончарських фестивалів в Опішному у номінаціях: «Кераміка», «Інші види декоративно-прикладного мистецтва», «Образотворче мистецтво»; стали лауреатами премій IV та V Національної виставки-конкурсу художньої кераміки «КерамПК» у номінації «Образотворче мистецтво»; отримали диплом лауреата III Національного фотоконкурсу «Гончарні візії України»; отримали III премію та диплом «За знання регіональних традицій» II Національного фестивалю «CeramicGrafitiFest» в Опішному. В 2013 студентські роботи брали участь у Міжнародному фестивалі «Художня кераміка», що проводився Гжельським художньо-промисловим інститутом (Росія, Московська обл.). Вихованці кафедри показали одні з кращих результатів як учасники Всеукраїнської олімпіади з живопису (2012, 2013, м. Ужгород; 2014, м. Полтава). Кожного року зростає число студентів, які беруть участь у роботі щорічної наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету. Керівником наукового студентського гуртка є засл. працівник культури України, доц. В. М. Ханко.

Усталеною традицією є проведення майстер-класів, зокрема, запрошуються засл. майстри народної творчості, лауреати Державних премій в галузі декоративно-прикладного мистецтва з смт Опішні, смт Решетилівка: В. О. Омеляненко, М. Г. Пошивайло, М. Г. Китриш та ін.

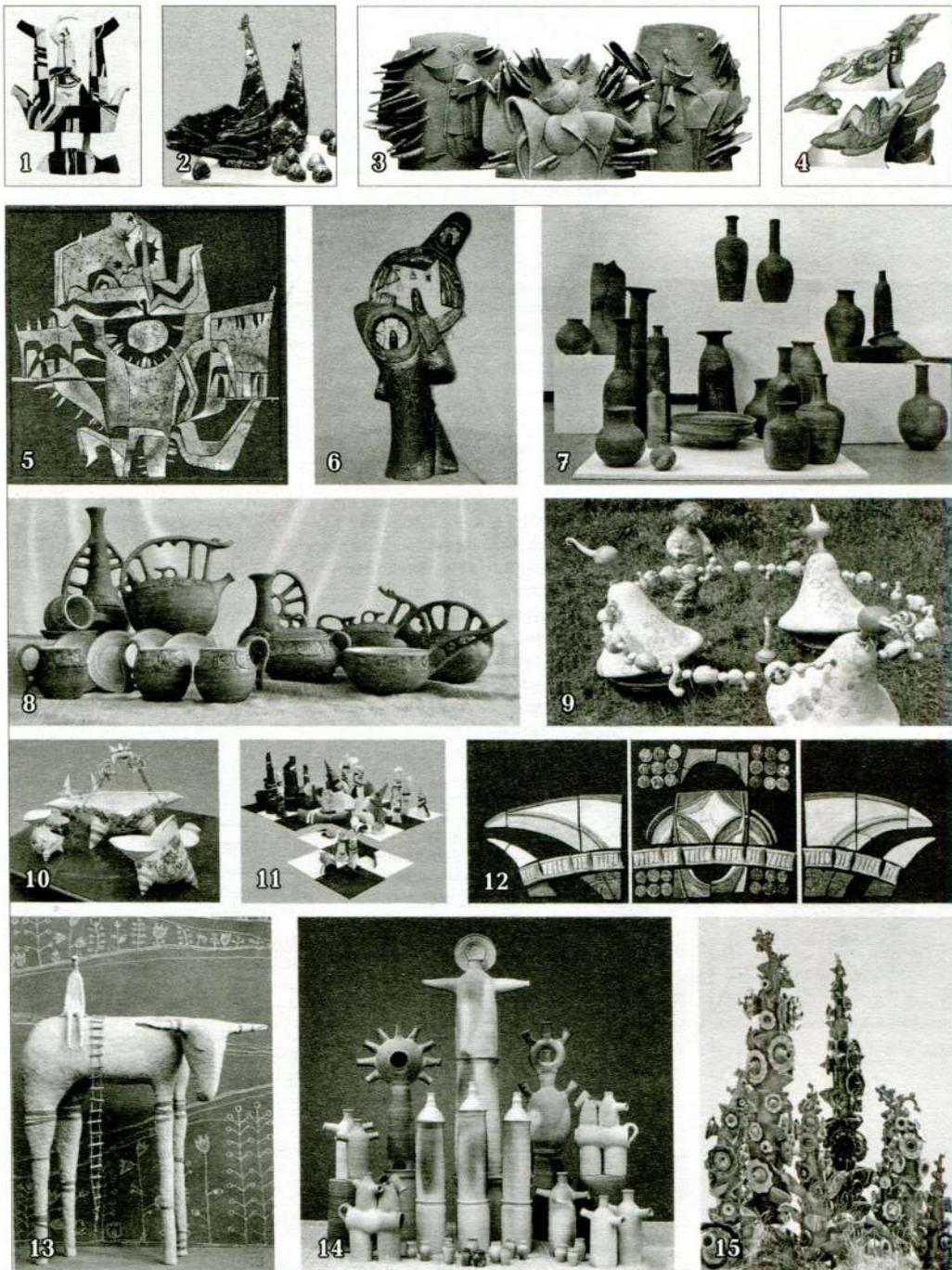
Знаменною подією у житті кафедри стала виставка, присвячена 10-річчю відкриття спеціальності «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво» та 75-річчю заснування навчального закладу, яка була відкрита 20 жовт. 2005 у Полтавській галереї мистецтв. Виставка мала неабиякий успіх у культурно-мистецьких та громадських колах Полтавщини, про що свідчать численні записи і Книзі відгуків та публікації в пресі. 29 верес. 2010 у виставковій залі Полтавського краєзнавчого музею була відкрита виставка творчих робіт ви-



кладачів та студентів кафедри, присвячена 15-річчю відкриття спеціальності «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво» та 80-річчю заснування університету. У жовт. — лист. 2011 відбулася «Виставка до 40-річчя архітектурного факультету ПолтНТУ» у Галереї мистецтв.

Серед викладачів кафедри — 14 членів НСХУ. Випускники і студенти кафедри складають ядро молодіжного об'єднання Полтавської організації НСХУ. Головою молодіжного об'єднання є випускниця кафедри І. А. Гуржій. У минулі роки молодіжне об'єднання очолювали: ст. викл. О. О. Перець, випускниця О. В. Острогляд. Викладачі та студенти кафедри ведуть активну творчу й громадську роботу в полтавському регіоні, випускники відомі як представники різних галузей національного мистецтва, освітянської сфери й працюють у різних куточках України.

Літ: Губарь В. М., Тарасенко О. К. Сьогодні і майбутнє мистецької освіти на Полтавщині // Миргородський керамічний технікум: історія, діячі, навчальний процес. Мат-ли ювілейної наук. конф. — Миргород, 1996. — С. 20-25; Перець О. О. Тенденції розвитку художньої творчості в умовах незалежної України // Там само. — С. 32-34; Перець О. О. Вплив школи декоративного мистецтва на український художній процес кінця ХХ століття // Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті. Зб. наук. праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії. — Х.: ХХПІ, 1998. — № 2. — С. 106; Перець О. О. Відродження регіональних мистецьких шкіл України на прикладі Полтавщини // Вісник Харківського худ.-пром. ін-ту. — Вип. 4. — Х., 2001. — С. 17-19; Перець О. О. Мистецькі симпозиуми як засіб становлення полтавської художньої школи // УКЖ. — 2001. — № 1. — С. 12-18; Перець О. О., Голуб В., Коршунов Д. Полтавська школа пластично-просторових мистецтв // Традиції скульптурної школи Михайла Лисенка в контексті сучасної європейської скульптури. Мат-ли наук.-практ. конф. / Нац. художній музей України, 16—17 лист. 2006 р. — Київ: ТОВ «Емірат», 2006. — С. 36-38; Перець О. О. Цьогорічні дипломні роботи кафедри образотворчого мистецтва // Дизайн. Архітектура. Образотворче мистецтво. Археологія. Міжвідомчий наук.-тех. зб. — Вип. 4. — П.: Вид-во ПЕІП, 2007. — С. 119-124; Перець О. О. Методика формування пластичного мислення Полтавської архітектурно-мистецької школи // Состояние современной строительной науки — 2007: Зб. наук. пр. / За ред. Школяра С. П. — П., Полтавський ЦНТЕІ. — 2007. — С. 205-213; Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. Кафедра образотворчого мистецтва // Довідково-іміджеве



Дипломні роботи студентів кафедри:

1 — О. Шолуха. Похід. Фрагм. (ОКР «Спеціаліст»; кер. О. М. Левадний). 2006. 2 — М. Шрамко. Будисвіт (ОКР «Спеціаліст»; кер. О. О. Перець). 2003. 3 — О. Шолуха. Будемо ся боронити (ОКР «Бакалавр»; кер. О. М. Левадний). 2005. 4 — Ж. Олійник, В. Левадна. Пісенний світ Полтавщини (ОКР «Спеціаліст»; кер. О. М. Левадний). 2003. 5 — Ю. Бернадський. Терени життя. Фрагм. (ОКР «Спеціаліст»; кер. С. О. Журавльов). 2003. 6 — В. Ключинець. Трійсті музики (ОКР «Спеціаліст»; кер. В. І. Білоус). 2003. 7 — Ю. Мирко. Поезія глини (ОКР «Спеціаліст»; кер. С. О. Журавльов). 2007. 8 — М. Карпалюк. Скіфія (ОКР «Бакалавр»; кер. С. О. Журавльов). 2008. 9 — В. Карнаух. Танок життя (ОКР «Спеціаліст»; кер. С. О. Журавльов). 2005. 10 — О. Сорока. Квіти (ОКР «Спеціаліст»; кер. О. О. Перець). 2003. 11 — О. Вуйчик, О. Кашперський. Шахи (ОКР «Бакалавр»; кер. О. М. Левадний). 2009. 12 — О. Острогляд. Історія давньої Полтави (ОКР «Спеціаліст»; кер. О. О. Перець). 2003. 13 — А. Гаврилюк. Одвічні пошуки (ОКР «Бакалавр»; кер. С. О. Журавльов). 2008. 14 — І. Нестеренко. Покрова (ОКР «Спеціаліст»; кер. П. І. Волик). 2007. 15 — А. Тарасенко, Д. Тарасенко. Мальви (ОКР «Магістр»; кер. І. М. Віцько, С. О. Журавльов). 2008.





С. О. Кацман.

видання «Кераміка України». — К.: «Видавничий центр «Логос Україна». — 2009. — С. 42, 43; Перець О. А. Феномен Марии Башкирцевой как стимулятор творческого процесса на родине художницы в период восточноевропейских социальных потрясений конца XX века // Мат-лы междунар. конф., посвящ. 150-летию со дня рожд. Марии Башкирцевой; П., 15–17 мая 2008. — М.: «Наш дом», 2010. — С. 133-136; Перець О. О. Розвиток формального композиційного мислення та використання етномистецьких традицій у сучасній українській регіональній школі декоративно-прикладного мистецтва // Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід. Кн. 2: 36 наук. праць / редкол.: гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і відп. ред. С. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. — П.: Полтавський літератур, 2012. — С. 113-118.

О. О. Перець

КАХИКАЛО

Тимш (рр. н. і см. невід.) — різьбяр і тесля.

Козацького стану. Жив у Полтавському пов. в серед. 19 ст. За воловий чумацький віз і воловий ярма з різьбленими візерунками, представлені на виставці сільських творів 1848 у Ромнах, К. отримав премію — 5 руб.

Лит.: Третья выставка сельских сословий в городе Ромне Полтавской губернии в 1848 году // ПГВ. — 1848. — № 43. — С. 437, 344, 450; Выставки сельских произведений в России, в 1848 году: III. Третья выставка сельских произведений в городе Ромнах, Полтавской губернии // Журнал Мин-ва гос. имуществ. — 1849. — Часть XXX. — С. 197, 204; ПЕД, 1992. — С. 235; Ханко В. Класичне різьбярство Полтавщини // ОМ. — 1991. — № 4. — С. 16; Ханко, 2007. — С. 283.

В. М. Ханко

КАХЛІ ХУДОЖНІ —

керамічні вироби, які служать основним конструктивно-декоруючим матеріалом для спорудження печей і грубок (коминків), а також архітектурного оздоблення інтер'єрів. На відміну від звичайних керамічних плиток К. на зворотному боці мають вигляд відкритої скриньки (румпи) для кріплення в кладці. За тектонічною формою розрізняють стародавні посудиноподібні та плиткові К. Пласкі чотирикутні К. можуть декоруватися рельєфом і розписом.

Первісні К. на Полтавщині відомі з часів Київської Русі. Вони мали циліндричну, трубчасту форму, тонкі стінки, пласке дно, виточувалися на крузі, були позбавлені прикрас. Зовнішні отвори для кращої зв'язки мали вигляд ква-

драта або чотирикутної зірки. Згодом ці отвори стали закривати плитками, оздобленими ажурними прорізами. З 2 пол. 15 ст. поширилися плитковидні К. квадратної чи прямокутної форми, відтиснені з пластичної глини у дерев'яних або гіпсових формах. На звороті вони мали відкриту коробку (румпу) або клубуки — карнизи, що служили для кріплення у кладці стін. На лицевому боці плиток нанесли рельєфні чи мальовані композиції.

У 16–17 ст. К. стали невід'ємною частиною інтер'єру не лише панського, але й міщанського і навіть селянського жител. З 2 пол. 17 ст. збереглися поодинокі К., покриті коричневою чи зеленою поливою — з ліпленням від архієрейського будинку в Переяславі, з барочним рослинним візерунком роботи зінківських гончарів. У 18 ст. на К. з'явилася синя барва (кобальт), подіхромні емалі, зелена полива. З цього періоду К. на Полтавщині набули значного поширення як вияв високої побутової культури народу. К. вироблялися в усіх гончарських осередках, завозилися з сусідніх регіонів. На 1865 в Полтавській губ. функціонувало 5 кахлевих заводів: по 2 у Полтаві Кременчуці, 1 у Лохвиці. На них працювало 29 майстрів, 35 робітників, 25 учнів. Основні осередки виробництва К.: 1) Куземин (13 дворич кахлярів у 1893), Великі Будища, Попівка Зінківського пов.; 2) Комишня (3 дворича), Попівка, Хомутець Миргородського пов.; 3) Білики Кобеляцького пов. Місцеві майстри виготовляли неpolив'яні рельєфні К. з лінійними (сітківки, решітки, зірки, солярні знаки, хрести) і рослинними (букети квітів у вазах або перев'язані стрічками) візерунками. У Куземині на заводі Івана Маркова виробляли ліплені й мальовані К. з мотивами калини, соняшника, винограду, жоржин. Polив'яні К. розмальовували у Переяславі, Лазьках Зінківського пов. Сюжети малюнків: озброєні козаки на конях, мисливці, жанрові сцени, св. Юрій — покровитель гончарів, символ самодержавства — двоголовий орел. На поч. 20 ст. орнаментальні та сюжетні вставки набули різноманітного використання у декорі фасадів та інтер'єрі споруд українського архітектурного стилю, зокрема, будин-

ку Полтавського губернського земства. Відомими кахлярами Полтавщини серед. 19 ст. були брати Павло і Карпо Чумаченки, 2 пол. 19 — поч. 20 ст. — Исидор Узназдєв з Великих Будищ, родина Гладиревських з Опішні, Филип Явдак з Лазьків, Брати Петро, Дмитро і Микола Іщенко з Комишні, Олексій Зінич, Антон Гилюн з Хомутця. У 1920-х виробництво К. припинилося. Збірки полтавських К. зберігаються в НМЗУГ в Опішному, музеях Полтави, Києва, Харкова, С.-Петербурга, приватних колекціях.

Лит.: УРЕ-2. — Т. 5. — К., 1980. — С. 71-72; ПЕД, 1992. — С. 333-334; ДПМ, 1993. — С. 82, 197, 199, 201; ЕСУ. — Т. 12. — К., 2012. — С. 484-486.

О. А. Білоусько

КАХЛЯРСТВО —

виробництво кахлів (для облицювання печей) і керамічних плиток (для покривання стін і підлог будинків) з випаленої гончарської, мергельової, фаянсової глини. Керамічні плитки в Україні відомі з 10 ст., кахлі — з 15 ст. Найбільшого розвитку К. досягло в 17–18 ст. з появою кахляних заводів. Кахельними грубами забезпечувалися як будинки гетьманів, вельмож, монастирські келії, так і житла простих людей.

Лит.: Бабенчиков М. Народное декоративное искусство Украины и его мастера. — М., 1945; ЕУ. — Т. 3. — С. 987-988; ЕСУ. — Т. 12. — К., 2012. — С. 486-487.

О. А. Білоусько

КАЦМАН

Євген Олександрович [2В]

(26.06/08.07.1890, м. Харків — 31.07.1976, м. Москва) — живописець і графік, засл. діяч мистецтв РРФСР (1935), чл.-кор. АМ СРСР (1947), нар. худ. РРФСР (1970).

Навчався в Боголюбовському художньому училищі в Саратові (1902–1905; у В. В. Коновалова), Рисувальній школі ОПХ (1906–1907), приватній студії Я. С. Гольдבלата (1907–1909) в С.-Петербурзі, МУЖСА (1909–1917; у А. Ю. Архипова, К. О. Коровіна, С. В. Малютіна). Жив у Москві. Брав активну участь у художньому житті, був одним із організаторів АХРР (1922). Виконував переважно портрети сучасників. У 1920–1930-х створив галерею портретів державних, партійних, культурних діячів, серед них — А. В. Луначарського (1920, ГТГ). Писав також жанрові картини,

